

ÅLANDS LANDSKAPSSTYRELSE

Nr 1319 Ka
Mariehamn 1979-12-13
Hänvisning 32 § landstingsordningen Självstyrelsepolitiska nämnden
Ärende Redogörelse för perioden
1.11.1978-31.10.1979

Enligt 32 § landstingsordningen skall landskapsstyrelsen i början av varje landsting lämna en redogörelse över de självstyrelsepolitiska frågor, som väsentligt kan beröra landskapets författningsenliga rättigheter.

Landskapsstyrelsen överlämnar i sådant avseende nedanstående redogörelse för perioden 1.11.1978 - 31.10.1979.

Beviljande av åländsk hembygdsrätt

Landskapsstyrelsen avslog i ett fall ansökan om åländsk hembygdsrätt på den grund, att sökanden ej förstod eller kunde tala svenska på ett sådant sätt som efter mera än fem års bosättning i landskapet kunde förväntas. Avgörandet uppmärksammades såväl i som utanför landskapet. Besvär över landskapsstyrelsens beslut anfördes i högsta förvaltningsdomstolen, som ännu ej avgjort besvären.

Ärendet berör landskapets författningsenliga rättigheter såtillvida, att en av grunderna för hembygdsrättsinstitutet är bibehållande av landskapets svenskspråkiga status samtidigt som besvären i högsta förvaltningsdomstolen bygger på uppfattningen att bristande kunskap i svenska språket ej kan utgöra laglig grund för landskapsstyrelsen att avslå ansökan om åländsk

hembygdsrätt.

Landskapsstyrelsen, som ingående bemött besvären, har beslutat att se över lagstiftningen om åländsk hembygdsrätt i dess helhet. Lagen från år 1953 har visserligen motsvarat förväntningarna man ställt på den, men utvecklingen har dock framskridit så långt att en översyn är befogad. Vid beredningen av ärendet har landskapsstyrelsen mottagit begärt utlåtande av självstyrelsepolitiska nämnden. Vad gäller krav på kunskap i svenska språket hos sökande som förutsättning för beviljande av åländsk hembygdsrätt, så har självstyrelsepolitiska nämnden gjort samma bedömning som landskapsstyrelsen.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande i besvärsärendet torde ges inom snar framtid. Med anledning därav har landskapsstyrelsen beslutat vänta med att avlåta framställning till landstinget i ärendet till dess domstolens avgörande kommit landskapsstyrelsen till del.

Språket i skriftväxlingen från statliga myndigheter till landskapsstyrelsen och landskapsmyndigheter

Självstyrelselagens bestämmelser om skriftväxlingsspråket mellan statliga myndigheter och landskapets myndigheter är klara och entydiga. Landskapsstyrelsen följer fortgående med dessa förhållanden, vilka rör landskapets författningenliga rättigheter.

Under året har landskapsstyrelsen gjort en bred kartläggning av förhållandena och funnit, att bestämmelserna i vissa fall inte efterlevs. Under besök i landskapet av statsminister Mauno Koivisto och av justitieombudsmannen Jorma S. Aalto har land-

skapets företrädare ingående diskuterat ärendet. Landskapsstyrelsen har i anslutning härtill skriftligen redogjort för kartläggningens resultat samt föreslagit åtgärder för att förbättra efterlevnaden av självstyrelselagens bestämmelser.

Läget kan beskrivas sålunda att språkbestämmelserna följes av domstolarna såsom en självklarhet samt av förvaltningsmyndigheterna i riket när landskapsstyrelsen eller landskapsmyndighet uppträder såsom part i ett förvaltningsärende. När däremot fråga är om betänkanden, utredningar, cirkulär och anvisningar av oftast massproducerad natur, så respekteras ej landskapets enspråkigt svenska ställning i tillräckligt hög utsträckning. I stället behandlas landskapsstyrelsen och landskapsmyndigheterna på samma sätt som vilket annat förvaltningsorgan som helst utan nödig hänsyn till språkbestämmelserna.

Av detta uppstår en intressesmetsättning, som landskapsstyrelsen är påtagligt medveten om, nämligen respekten för gällande bestämmelser och behovet av information till den del sådan ej finns på svenska språket.

Landskapsstyrelsen avser att fortlöpande föra förhandlingar med riksmyndigheterna i detta ärende, som bör ha betydande aktualitet även för den kommunala förvaltningen.

Såsom nämnts är bestämmelserna kända. Problemen är framför allt av praktisk natur i tillämpningen av bestämmelserna. Resultat har uppnåtts nu senast vad gäller språkdräkten i riksomfattande kollektivavtal. Efter den uppmärksamhet som även detta ärende fått del av i riket, kan man vänta att förhållandena ytterligare kan komma att förbättras. Inte minst Svenska Finlands folkting har mycket aktivt tagit ställning för landskapsstyrelsens inställning till kraven på svenskpråkig service från statliga myndigheters sida.

Men även i övrigt kan man notera, att samförstånd i hög utsträckning råder i fråga om landskapes språkliga status.

Jordförvärsärenden

Lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland har varit i kraft under snart fem års tid. Lagen har i stort sett motsvarat de förväntningar man ställde på den vid dess stiftande. Den tidigare inlösningslagen gav möjlighet att i efterhand reagera på jordförvärv av icke-ålänningar. Den nuvarande lagen kräver tillstånd på förhand. Dessutom har tillämpningsområdet utvidgats betydligt.

Landskapsstyrelsen redovisar årligen inför landstinget för jordförvärsärendenas handläggning i landskapsstyrelsen och i ministeriet för inrikesärendena. Eftersom det i olika sammanhang gjorts gällande att landskapsstyrelsen skulle se allt strängare på förvärv och arrende av fast egendom i landskapet av personer, som ej åtnjuter åländsk hembygdsrätt, så önskar landskapsstyrelsen inför självstyrelsepolitiska nämnden framföra de mest grundläggande kriterierna vid dessa ärendens bedömning.

Landskapsstyrelsen har börjat se strängare på icke-ålänningars förvärv och arrende av fast egendom. Jordförvärvslagens uttryckliga syftemål är att förverkliga den åländska befolkningens rätt till jordbesittning på Åland. Landskapsstyrelsen har i varje enskilt fall att bedöma om en ansökan kan beviljas utan att lagens syftemål allt för mycket sätts å sido. Ty man kan ju konstatera att den åländska befolkningens rätt till jordbesittning på Åland ej förverkligas genom att tillstånd beviljas för icke-ålänningar att förvärva eller arrendera fast egendom. För att en ansökan skall

kunna beviljas ställer landskapsstyrelsen vissa krav på sökanden och på den fasta egendomen, som är föremål för förvärv eller arrende. Skälen härtill är följande:

Efterfrågan på främst fritidsområden är stort. Den åländska naturen är i många avseenden lämplig för fritidsbruk. Människors ökande fritid och tillgång på pengar samt koncentration till tätorter ökar trycket ytterligare på att äga eller arrendera något eget i lugn och ro, gärna med tillgång till orörd natur och rent vatten. Enskilda åländska fastighetsägare disponerar över betydande men dock begränsade områden av lämpligt och attraktivt slag, främst stränder och holmar. Emellertid anser landskapsstyrelsen, att naturen i landskapet i stor utsträckning är en produktionsfaktor - ett produktivt kapital. Naturen borde bl.a. med tanke på det rörliga friluftslivet och på turismen hållas i produktivt skick. Inte minst gårdsbruksturismen talar för mindre enskilt ägande av icke-åläningar och flere uthyrningsobjekt, där jordbesittningen kvarblir i befolkningens händer. Också den bofasta befolkningens behov av att kunna röra sig i naturen talar för att ett överdrivet exploaterande av stränder och holmar minskar trivseln för många flere än det fåtal, som ofta mycket ihärdigt hävdar det jordområde man lyckats förvärva.

Emellertid har landskapsstyrelsen i första hand att ta hänsyn till sökandens person vid ansökan om rätt att förvärva eller besitta fast egendom. Ett förvärv eller arrende av en person med anknytning till landskapet vilken anknytning baserar sig på födsel och uppväxt samt rimligt motiv, som inte står i strid med ovannämnda principer och inte heller innehåller spekulativa intressen att dela eller ge ekonomisk nytta, är enligt landskapsstyrelsens uppfattning försvarligt. Landskapsstyrelsen tar i sin bedömning också hänsyn till förhållandet mellan överlåtare och förvärvare, till förvärvarens förhållande till det överlättna objektet samt inte minst till

kommunens utlåtande över ansökan. Sålunda kan man sammanfatta landskapsstyrelsens inställning till jordförvärv sålunda, att tillstånd till förvärv eller långtidsarrende medges i allmänhet om

- sökanden är född och uppvuxen i landskapet eller bott här så att den aktiva medvetna uppväxttiden infallit under bosättning i landskapet,
- förvärvet avser högst sådant jordområde eller sådan lägenhet som enligt skiftes- och byggnadslagstiftningen ej kan delas,
- ej fråga är om attraktivt strandområde, holme eller jordbruksmark i fall sökanden ej är hemma från lägenheten i fråga,
- inga tecken på spekulativa avsikter finns, samt
- vederbörande kommunfullmäktige ställt sig positiv till ansökan.

De olika jordförvärvsansökningarna skiljer sig nästan alltid varandra. Därför är dessa jordförvärvsfrågor ofta föremål för diskussion. I beredningen av ärendena har principiellt vittbärande frågor diskuterats i sakkunnignämnden för fastighetsförmedlingsärenden. Det sistnämnda gäller inte minst åtgärder till förhindrande av bulvanförhållanden. Sakkunnignämnden har föreslagit ändringar i jordförvärvslagstiftningen till vissa delar. Landskapsstyrelsen har i princip omfattat förslagen. Dessa frågor har hänskjutits till revisionen av självstyrelselagstiftningen.

Förhindrande av dubbelbeskattningseffekt

Efter det att frågan om kompensation för bortfall av vissa sjömäns kommunalskatt blivit löst, så visade det sig att ytterligare en orättfärdig konsekvens av dubbelbeskattningsavtalet med Sverige drabbade ålänningar. Det visade sig nämligen, att i Finland bosatta personer, som förvärvsarbetade i ett annat nordiskt land, t.ex. på nordiska fartyg, har varit tvungna att erlægga folkpensionspremie och sjukförsäkringspremie i Finland enligt sålunda förvärvad löneinkomst i annat nordiskt land trots att premie för allmän pensions-

och sjukförsäkring redan en gång erlagts på basen av samma inkomst i det land där arbetet utförts. Detta missförhållande, som mycket påminner om dubbelbeskattning, drabbade i hög grad åländska sjömän på främst svenska fartyg. Inte minst därför, men också på grund av att systemet i sig var orättfärdigt, så gick landskapsstyrelsen hårt in för att eliminera olägenheterna och orättvisorna trots att dessa angelägenheter faller utanför landstingets lagstiftningsbehörighet.

Problemet är numera löst genom temporär ändring av folkpensionslagen och sjukförsäkringslagen. (FFS 793-794/79). Ändringen gäller åren 1978-1981. Från och med år 1982 avser regeringen att nödiga bestämmelser i detta avseende skall inarbetas i nytt socialskyddsavtal mellan de nordiska länderna.

Fram till dess avtal ingåtts regleras förhållandena så, att försäkringspremie ej påföres försäkrad, som varit anställd i Danmark, Island, Norge eller Sverige eller på fartyg med hemort i något av dessa länder för löneinkomst från detta arbete.

Provet i studentexamen i finska och behörighet till högre utbildning i Sverige

Under år 1979 har fortsatta underhandlingar förts med undervisningsministeriet om de åländska abiturienternas examensprov i finska.

Efter att ha inbegärt yttranden över de förslag som arbetsgruppen för utredning av studentexamen på Åland framförde i sin promemoria, avgav undervisningsministeriet sitt svar i december 1978 på landskapsstyrelsens framställning av den 15 oktober 1975. Ministeriet anslöt sig i sitt svar till majoritetens i arbetsgruppen uppfattning att särstadganden i studentexamen för de åländska abiturienterna skulle strida mot regeringsformens stadganden om medborgarnas

likställdhet inför lag.

Ministeriets svar föranledde dåvarande ltm Olof Jansson m.fl. att i en hemställningsmotion uppmana självstyrelsepolitiska nämnden utreda "huruvida av undervisningsministeriet åberopad likställighetsprincip för åländska abiturienter står i överensstämmelse med landskapsstyrelsens författningensliga rättigheter".

Självstyrelsepolitiska nämnden fastslog med stöd av ett av förvaltningsrådet Bror-Erik Sjöholm avgivet yttrande att "sådana särbestämmelser rörande studentexamen på Åland som avses i landskapsstyrelsens framställning i intet avseende kommer i strid med regeringsformens stadganden om medborgarnas likhet inför lag".

Landskapsstyrelsen anhöll i brev den 28 juni 1979 med stöd av självstyrelsepolitiska nämndens uttalande och förenämnda yttrande av förvaltningsrådet Bror-Erik Sjöholm att undervisningsministeriet måtte ompröva sitt ovannämnda beslut.

I samband med undervisningsminister Per Stenbecks besök i landskapet diskuterades frågan ånyo och ministern ansåg skäl föreligga att uppta ärendet till förnyad prövning. Enligt vad landskapsstyrelsen erfarit har undervisningsministeriet under höstens lopp inbegärt nya utlåtanden av bl.a. Lärarnas fackorganisation, som i sin tur inbegärt yttrande av Ålands lärarförening r.f.

Ärendets behandling fortsätter sålunda.

Med denna inställning känd i det egna landet och efter det att behörighetsreglerna år 1979 ändrades i Sverige för högre utbildning, så fann sig landskapsstyrelsen föranlåten upptaga förhandlingar i ärendet med Sveriges Universitets- och högskoleämbete angående åländska gymnasieelevers behörighet till högre utbildning i Sverige.

Förhandlingarna ledde till att Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) den 26 oktober 1979 utfärdade följande anvisningar gällande sökande från Åland:

"För att sökande med utländsk utbildning skall äga s.k. allmän behörighet till högskolestudier i Sverige fordras enligt 5 kap. 17 § högskoleförordningen (SFS 1977:263) fullständig minst 11-årig avslutad skolbakgrund. Genom särskilda föreskrifter (UHÄ-FS 1979:1) till nämnda bestämmelse har UHÄ fastställt att, om en utbildning avslutas med examen och den sökande inte undergått examination i samtliga obligatoriska ämnen, skall utbildningen anses vara ofullständig.

Om särskilda skäl föreligger äger dock antagningsmyndighet medge befrielse från visst behörighetsvillkor. Med stöd härav har UHÄ med hänsyn till tidigare gällande praxis rörande behandlingen av sökande med gymnasieutbildning från Åland övergångsvis, sedan de ifrågavarande behörighetsreglerna trädde i kraft den 1 juli 1977, accepterat dimissionsbetyg såsom grund för allmän behörighet.

UHÄ finner att särskilda skäl talar för att även i fortsättningen undantag bör göras från de uppställda fordringarna för allmän behörighet vad gäller sökande från Åland.

Med anledning härav kommer UHÄ att godkänna sökande för allmän behörighet som i sin anmälan till studier åberopar dimissionsbetyg över genomgången gymnasieutbildning från Åland. Samtidigt kommer UHÄ att lägga dimissionsbetyg till grund för meritvärdering och urval vid antagningen till utbildningsplats".

I följebrevet tillägger UHÄ:

"På förekommen anledning vill UHÄ meddela att i bifogade promemoria

1979-09-19 upptagna anvisningar för behörighetsbedömning av sökande med gymnasieutbildning från Åland äger tillämpning vid antagning till utbildningslinje genom UHÅ.

Av promemorian framgår att dimissionsbetyget skall ligga till grund för meritvärdering och urval. Studentexamensbetyget kommer inte att medräknas även om det utvisar godkänt resultat över avlagd studentexamen".

Radio- och TV-frågan

De segslitna förhandlingarna med rundradion har fortsatt om förbättrade radio- och televisionsförhållanden i landskapet. Förhandlingarna har förts enligt de principer 1976-års avtal förutsätter.

På förslag av programnämnden för Ålandssändaren tillsatte landskapsstyrelsen den 13 augusti 1979 en förhandlingsgrupp med uppdrag att inom år 1979 på basen av förhandlingar med rundradions representanter för landskapsstyrelsen föreslå sådana åtgärder

- att både Sveriges Televisions TV 1 och TV 2 återutsänds över sändare på Åland,
- att inslag från Finlands TV sänds i den kanal där Sveriges Televisions TV 1 återutsänds,
- att Sveriges Radios radioprogram görs bättre hörbara i landskapet, samt
- att möjligheterna till stereofoniska utsändningar av ett Sveriges Radios radioprogram utreds.

Förhandlingsgruppen har bedömt det möjligt att inom utsatt tid redovisa resultat av förhandlingarna.

Under diskussionerna i ärendet har det kommit att framstå såsom alltmer uppenbart att avtal mellan landskapsstyrelsen och rund-

radion ej är tillräckligt säker grund för ärendenas skötsel så att landskapet tillförsäkras tillräckliga möjligheter inom detta för de kulturella behoven viktiga område.

Landskapsstyrelsen har därför i flere omgångar behandlat frågan om etermediaverksamheten borde ges legal grund i en överenskommelseförordning. Beslut härom har slutgiltigt ännu ej fattats.

Vad slutligen gäller återutsändningen över Åland av radio- och televisionsprogram från Sverige, så har Sveriges Radio beslutat att inga hinder föreligger för att verksamheten fortgår såsom hittills. Vad gäller övriga upphovsrättsinnehavare så har avtal ingåtts med STIM och medparter varigenom återutsändning över Ålandssändaren får ske mot att en årlig ersättning av landskapsstyrelsen betalas till STIM.

Frimärksfrågan

Eftersom trafikministeriet ej fört arbetet av den arbetsgrupp för vilken redogjordes i föregående berättelse vidare till statsrådet för fattande av principbeslut, så beslöt landskapsstyrelsen den 4 oktober 1979 att till justitieministeriet för utfärdande översända ett förslag till överenskommelseförordning rörande utgivning av frimärken för Åland. Enligt förslaget skulle det ankomma på post- och telegrafverket att ge ut särskilda frimärken för landskapet, försedda med ursprungsbeteckningen "Åland". På landskapsstyrelsen skulle ankomma att taga initiativ till utgivningen av frimärkena samt att fatta det slutliga beslutet om visst frimärke skall utges eller inte. De övriga med utgivningen sammanhängande åtgärderna skulle vidtas av vederbörande riksmyndighet, varvid samråd skulle ske med landskapsstyrelsen i väsentligare frågor.

Förslaget innebär att staten skulle stå för alla med frimärks-

utgivningen förbundna kostnader. Å andra sidan skulle staten få tillgodogöra sig inkomsterna av frimärksutgivningen.

Transportstödsproblemet

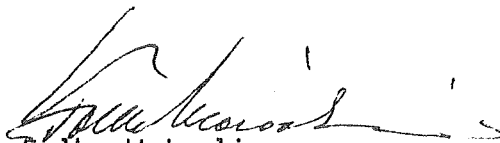
De förslag som 1977-års arbetsgrupp avgav angående Ålands transportekonomiska läge har ej ännu lett till önskat resultat.

På grund av sjösträckan till Åland drabbas landskapet av en total merkostnad om 3,1 - 5,7 miljoner mark per år beroende på beräkningssätt. Förhållandena är otillfredsställande vilket landskapsstyrelsen och dess representanter påpekat i flere sammanhang, senast under statsministerns ovannämnda besök i landskapet.

Landskapsstyrelsen har såsom en konkret åtgärd hos handels- och industriministeriet hemställt att i statsverkspropositionen för år 1980 måtte upptagas tre miljoner mark för sänkning av dessa transportkostnader. Emellertid har regeringen ej tagit med sådant anslag i denna proposition.

Såsom landskapsstyrelsen framhållit i framställningen till landstinget med förslag till ordinarie årsstat för år 1980 så avser landskapsstyrelsen att fortsätta ansträngningarna för att nedbringa dessa transportkostnader.

L a n t r å d

Folke Woivalin

Kanslichef

Gunnar Jansson